

ett dominerande läge på en i havet utskjutande, 65 m hög bergplatå med branta, av den yppigaste subtropiska vegetation täckta sluttningar. Här märkas det pittoreska furstliga palatset, katedralen, regeringsbyggnaden, det ståtliga oceanografiska museet (invigt 1910), längst ute på klippbranten. I skydd av Monackoklippan ligger M:s hamn och därinnanför La Condamine med affärs- och bostadskvarter. På klipporna n. om hamnen utbreder sig Monte Carlo, det mondäna turistlivets stad. Dess centrum är den betydande spelbanken (Casino, uppfört 1878--79); nära intill ligga Palais des Beaux-Arts (konsertsal m. m.), det luxuösa varmbadhuset och flertalet stora lyxhotell. Till Monte Carlo ansluter sig på franskt område det snabbt uppväxande Beausoleil (11,649 inv.). M. tillhör Rivierans naturskönaste partier och besöks årl. av omkr. 200,000 turister. Dess största attraktion är spelbanken (grundad 1858), som 1863 förvärvades av François Blanc, spelhusägare i Homburg. Denne bildade ett bolag för bankens skötsel och gjorde storstilade nyanläggningar, det nuv. Monte Carlo. Efter hans död (1877) leddes företaget av sonen Camille Blanc till 1922. Det är M:s närmsta inkomstkälla och erlagger f. n. en årlig koncessionsavgift av 80,000 pd st. M:s medborgare äga ej tillträde till spelsalarna men åtnjuta i stället skattefrihet. Av inv. äro blott omkr. 1,500 infödda el. naturaliserade monegasker, övriga äro främlingar, mest italienare och fransmän. Rättskipning och undervisning äro ordnade efter franskt mönster. M. är säte för Internationella hydrografiska byrån (se Internationella byråer) och Oceanografiska institutet (se d. o.); det senare förvaltar, utom den liknämnda institutionen i Paris, det berömda oceanografiska museet (med bibliotek och stora akvarier). M. har även ett antropologiskt museum (förhistoriska fynd från M. och Mentonegrottorna). M. tillhör franska tullområdet; post, telegraf och telefon samt hamnväsen administreras av Frankrike. Flaggan avbildas på pl. vid art. Flagg. S. F.

M:s regent är en furste, tillhörande huset Grimaldi (se d. o.), formellt konstitutionell monark, då han enl. 1911 införd författning delar lagstiftningsmakten med ett på 4 år genom allmän rösträtt valt nationalråd på 21 led. I praktiken har dock fursten det dominerande inflytandet, i synnerhet som han av spelbankens arrendeavgift bestrider M:s statsutgifter. — *Monacci portus* nämnes av senare latinska författare. Från 1300-talet har platsen tillhört släkten Grimaldi, som på 1500-talet antog furstetitel. 1793 förenades M. med franska republiken men återgavs släkten Grimaldi 1814. Det ställdes 1815 under Sardinien beskydd och 1860 under Frankrikes. 1865 förenades M. med det franska tullområdet. Bland M:s furstar märkes Albert (se d. o., sp. 409). Han efterträddes 1922 av sonen Louis II (f. 1870 ^{12/7} i Baden-Baden). Tronföljare är dennes adoptivdotter, Charlotte, hertiginna av Valeninois (f. 1898 ^{30/9}), 1920 g. m. greve Pierre de Polignac (f. 1895 ^{24/10}), sedan 1920 prins av Monaco. På senare år ha flera gånger slitningar mellan fursten och befolkningen förekommit.

Litt.: G. Saige, »M.» (1898); P. Macey, »Statut international de M.» (1913); L. H. Labande, »Histoire abrégée de la principauté de M.» (s. å.); Farnet, »France et M.» (1916); J. G. Richert, »M.» (på sv. 1923). J. F. N.*

Monaco [mä'nakå], italiensk målare (1371—1425), se Lorenzo.

Monade'lp'ha, bot., se Linnés sexualsystem.

Monäder (grek. *mona's*, enhet, det enkla), *filos.*, enkla, odelbara beståndsdelar, vanl. i motsats till atomerna fattade som immateriella kraftcentra el. förnimmande väsen, av vilka verkligheten tänkes bestå. Jfr Bruno och Leibniz. G. O. a.

Monadologi, *filos.*, monadlära; en av Leibniz' skrifter.

Monaldesco [månal'desko] (Monalde'schi), Gian Rinaldo, markis, italiensk politiker, mest känd genom sina förbindelser med exdrottning Kristina av Sverige. Då hon 1656 bröt sin intima förbindelse med Pimentelli och hela det spanska partiet samt slöt sig till Frankrike, inträdde M., som tillhörde det franska partiet i Rom, i hennes tjänst och blev hennes överstallmästare och intime förtrogne. Han åtföljde henne på hennes resa till Frankrike 1657. Under vistelsen här inträffade M:s tragiska död. Han mördades på Kristinas befallning och under upprörande omständigheter i Fontainebleau (10 nov. 1657). Orsaken till mordet var sannolikt, att M. till Spanien förträtt de planer på Neapel Kristina vid denna tid hyste. Händelsen gjorde ett ohyggligt intryck, mest i Frankrike, där Kristina därigenom gjorde sig omöjlig, men även i andra länder, icke minst i Sverige. Kristina tillbakavisade dock klandret med stolt förakt och hävdade energiskt sin rätt som suverän drottning att bestraffa brottsliga tjänare. Litt.: A. Franklin, »Christine de Suède et l'assassinat de M.» (1912). (G. J.-n.)

Mona Lisa [mä'na-], se Lionardo da Vinci, sp. 1288 och bild på plansch.

Monad'ria, bot., se Linnés sexualsystem.

Mon-annamitiska el. Mon-khmerspråk, en grupp monosyllabiska språk, omfattar annamitiska, kambodjanska el. khmer, mon (se d. o.) m. fl. bortreindiska språk, möjl. sammanhängande med kinesiskan och de tibetoburmanska språken. Jfr E. Kuhn, »Beiträge zur Sprachkunde Hinterindiens» (1889; i Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften). J. Ch.-r.

Monark (grek. *mo'narchos*), enväldshärskare; regent i en monarkisk stat. Jfr Monarki. — *Adj.*: Monarkisk. — Monarkist, anhängare av monarkiens statsform.

Monarki (grek. *monarchi'a*, av *mo'nos*, ensam, och *archē*, väld), envælde (jfr d. o.) i vidsträckt mening; i allm. om en statsform, där statsöverhuvudet innehar sin ställning på livstid utan juridiskt ansvar. Man skiljer mellan ärfrlig m., då medlemmarna av en viss släkt enl. arvsordning efterträda varandra i styrelsen, och valmonarki, då monarken utses genom val; det senare förekommer icke i någon modern stat. Då monarkens befogenhet i princip är obegränsad, kallas m. absolut el. oinskränkt; då

även andra statsorgan med vissa befogenheter finnas, föreligger en inskränkt el. konstitutionell m. Vanligast i nutiden är den parlamentariska m., då de monarken rättsligen tillkommande befogenheterna i realiteten utövas av en ansvarig regering, som ser sitt främsta stöd i folkrepresentationen el. någon del av denna. (H. T.-n.)

Monarkianer, en vid slutet av 2:a årh. inom gamla kyrkan framträdande riktning, som mot gnostisk triteism och logoslära ville hävda Guds enhet och allenaväld (*monarch'ia*). Somliga, de s. k. adoptianerna, betraktade Kristus som en blott människa, uppfylld av en operoslig gudomlig kraft (*dy'namis*) el. så att säga adopterad av Gud. (andra, de modalistiska m. (*patripassianerna*), menade, att Kristus (sedermera också Anden) blott vore ett sätt (*mo'dus*), på vilket Gud själv framträdde. Jfr Antitrinitarier och Kristologi. E. Nwn.

Monarkomäker (av grek. *mo'narchos*, enväldshärskare, och *ma'che*, strid), en grupp franska, skotska och spanska skriftställare i slutet av 1500-talet, som bekämpade den absoluta monarkien och hävdade folksuveräniteten samt i sina stridsskrifter t. o. m. fördödade tyrannmord. Jfr R. Treumann, »Die Monarchomachen» (1895).

Monasterium, kloster, klosterkyrka.

Monastir, stad i Sydserbien, Jugoslavien, se Bitolj.

Monazit, ett vanl. gult, brunt, rött el. grönt, hartsglänsande, monoklint kristalliserande mineral, som utgöres av ett toriumhaltigt ($\frac{1}{2}$ —20 % ThO_2) fosfat av cerium m. fl. sällsynta jordartsmetaller med hårdheten 5—5.5 och spec. v. 4.77—5.47. M. förekommer dels i graniter och pegmatiter, dels som ur dylika bergarter utvitrad lös sand. De ekonomiskt viktiga fyndigheterna utgöras av sådan monazitsand. Marknadspriset bestämmes av toriumhalten (i den saluförda produkten vanl. 6—10 % ThO_2). Världproduktionen 1927 var omkr. 500 ton m., mest från Brasilien (Espirito Santo och Bahia) och Indien (Travancore). Se även Cerit och Torium. N. Zn.

Mon bijou [må bi'zo'], fr., se Bijou.

Monbu'ttu (Mangbetu), en grupp rätt heterogena men genom en härskande klan till en enhet sammanhållna stammar, omkr. 1 mill., mellan övre Uëlle och Aruvimi i Belgiska Kongo. Deras närmaste grannar i n. äro asande (niam-niam, se d. o.). Språkligt höra de till Sudanfolken, dock visar ordbildningen starka spår av bantuinflytande. Till sitt yttre äro däremot de äkta m. mera ljushyade än negererna och ha ofta rikligare skäggväxt än dessa (hamitisk inblandning?). Jfr färgpl. Afrikanska folk (bd I, vid sp. 224). Bananen är huvudnäring; förr voro de även, vilket framgår av Schweinfurths skildringar, ivriga kannibaler. M. äro skickliga smeder, krukmakare och husbyggare. Hyddorna äro rektangulära. och särskilt berömda äro de väldiga, öppna församlingshusen. Innan m. kommo under belgisk kontroll, ägde de en rätt stark statsbildning med despotiskt regerande storhövdingar i spetsen. — Litt.: Schweinfurths (1870) och Junkers (1889—91) reseskildringar; C. von Overbergh, »Les

mangbetu» («Collection de monographies ethnographiques», 4, 1909); H. Baumann, »Die materielle Kultur der Azande und Mangbetu» (Baessler-Archiv, bd XI, 1927, med litt.-förteckn.). K. G. L.

Monceaux [mä'sä'], Paul, fransk litteraturhistoriker (f. 1859), prof. i Alger 1884, senare prof. i latinsk litteraturhistoria vid Collège de France. Han har bl. a. utgivit praktverket »Restauration d'Olympie» (1889; tills. m. arkitekten V. Laloux), »Histoire littéraire de l'Afrique chrétienne» (7 bd, 1901—23) samt den populära »La vraie légende dorée. Relations de martyre» (1928). J. C.*

Moncey [mä'sä'], Jeannot de, hertig av Conegliano, fransk krigare (1754—1842). Var advokatson, utmärkte sig i revolutionskrigen och blev 1794 divisionsgeneral. Han blott Napoleon vid brumairekuppen 1799 och deltog 1800 i slaget vid Marengo. 1801 miste M. för en tid sitt befäl men blev 1804 marskalk och 1808 hertig. M. deltog från 1808 i kriget i Spanien. Efter restaurationen blev M. 1814 generalinspektör för gendarmeriet och pär, var 1823 armékårschef under kriget i Spanien och blev efter julirevolutionen 1830 guvernör i Invalidhotellet. Fr. biogr. av hertigen av Conegliano (1901).

Monck [ma'nk], George, se Albemarle.

Moncullo (M'Kullo, Monkullo), nära Massau i ital. kolonien Eritrea (se karta vid d. o.), var Evangeliska fosterlandsstiftelsens första missionsstation i Östafrika, gr. 1879 av missionär B. Lundahl och länge ett centrum för missionen men har numera knappast någon betydelse. G. Lbrg.

Mond [mänd], sir Alfred, sedan 1928 viscount Melchett, engelsk industriman och politiker (1868—1930), son till L. M. Blev 1894 advokat och 1895 en av direktörerna i firman Brunner, Mond and co., senare även styrelseordf. i Mond Nickel co. och ledare av nickeltrusten. Han var 1906—10, 1910—23 och 1924—28 led. av underhuset och tillhörde där till 1926 det liberala partiet men slöt sig sedan, missnöjd med Lloyd Georges jordprogram, till de konservativa. Dessförinnan hade han länge tillhört Lloyd Georges intima politiska vänkrets och stött i hans kabinet dec. 1916—okt. 1922, först som minister för offentliga arbeten, från april 1921 som hälsovårdsminister. Han blev baronet 1912 och pär (viscount Melchett) 1928. I tillkomsten av »skyddsavgifter» (1920) till den brittiska kemiska industriens stöd hade han betydande andel, och mot slutet av sin levnad var han anhängare av tullskyddsprogrammet »frihandel inom riket». Stort uppsående väckte M:s initiativ 1928 till en konferens mellan arbetsgivare och fackföreningsledare om samverkan för gemensamma intressen och åtgärder för tryggnad av största möjliga arbetsfred. Denna s. k. mondism vann efterföljd även utomlands, bl. a. i Sverige. M. verkade ivrigt

